

Білоконь І.В.

кандидат психологічних наук, співробітник лабораторії загальної психології та історії психології Інституту психології імені Г.С. Костюка,

НАПН України, м. Київ

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ ОСОБИСТОСТІ В 20-МУ СТОЛІТТІ

Науковий напрямок - психологія особистості - має витoki з класичної психології, одвічного філософського вивчення людини, людського буття та етики. Це досить молода галузь психології, яка сформувалася на початку ХХ ст. Її виникнення передбачав ще у 1931р. Л.С. Виготський, який зазначив: «досі залишається закритою центральна і вища проблема психології - проблема особистості та її розвитку». Значна кількість психологів в дослідженнях людини, дійшовши до визначення особистості, давали своє - нове визначення - мало дослідженого феномену. Гордон Олпорт у 1937р. звернув на це увагу в роботі «Особистість: психологічна інтерпретація», де наводить більше 50 різних визначень особистості та приходять до висновку, що їх неможливо узагальнити. Єдине в чому він погоджувався з іншими, це факт - «людина - об'єктивна реальність» [Романець].

Згодом, П.Г. Щедровицький, також констатував недостатність описового характеру досліджень особистості, саме ж поняття «особистість», яке використовується в психології в той період, на його думку, тотожне змісту поняття «людина».

А.В. Петровський, який вказує на існування різних підходів до розуміння особистості у радянських вчених та різних психологічних шкіл, виокремлює «колекціонерський» підхід (період 50-60-х рр.), за якого «особистість виступає як набір якостей, властивостей, рис, характеристик, особливостей психіки людини».

Роменець В.А. виділяє чотири шляхи психологічного пізнання, що сформувалися в 20-му столітті: вивчення реакцій і пояснення основ психіки

механізмами взаємодії організмів з оточенням, пояснення рушійної сили психіки внутрішніми потягами (лібідо), гуманістичні підходи для пояснення психіки зародками розвитку і самореалізації, та психологічний канон в психології психічного для пояснення і антигуманістичного в діяльності організмів. «Ці чотири напрями психології ХХ століття визначили її долю як засоби саморозуміння, самопізнання людини. Але питання психологічного пізнання, становлення його етапів залишаються затемненими формально-логічними пошуками критеріїв періодизації» [Романець с.897].

Оскільки всі ці напрями постають предметом психіки особистості, то час засвідчити той факт, що предмет дослідження психології є соціальна складова психічного устрою чи конституції свідомості особистості. Отже, Рубінштейн був правий, коли казав про етику в психології але цього замало - психологія особистості і є інтеріоризована культура, а не тільки етика. Тоді завдання психології є дослідження інтеріоризованого змісту психіки, механізму інтеріоризації, механізмів вибору та прийняття, чи неприйняття різних елементів культури.

Але для виокремлення предмету психології особистості як соціального продукту, на початку ХХ століття в психології не вистачає методології дослідження соціального в індивідуальному. Заповнюючи прогалину, в радянській психології зароджується діяльнісний підхід.

Проте, діялісна парадигма залишається суто радянським винаходом, вказує В.А. Романець

Однак соціальна психіка не стає предметом психології тому нова парадигма не народжується, натомість проголосивши предметом психології діяльність, дослідження розпорошилися між біологічними та соціологічними засадами/підходами. Лише А.Н. Леонтьєву вдається провести розмежувальну лінію між поняттями індивіда і особистості. Якщо індивід - це неподільне, цілісне, зі своїми індивідуальними особливостями генотипове утворення, то особистість - утворення, створене в результаті безлічі предметних діяльностей. Отже, положення про діяльність як одиниці психологічного

аналізу особистості - це перши крок побудови теорії.

Дмитро Узнадзе, Шота Надірашвілі, Володимир Ядов, Володимир Мясіщев, Петро Щедровіцький та інші, внесли важливий вклад в теорію особистості як соціального утворення. Певні нароби здійснено і в Інституті психології імені Г.С. Костюка.